

СТАНОВИЩЕ

за присъждане на образователна и научна степен „доктор“

на Александрина Севдалинова Марангозова

за дисертация на тема „Ренесансовият човек между гения и трикстера.

***Буфалмако, Алберти и Челини – превръщането на живота в художествена
творба“***

**по професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за
културата, докторска програма „Културология“ (История и теория на културата.
Ренесанс и Барок)**

Авторката на предложената за защита дисертация е родена през 1993 г., като завършва своето висше образование в Катедра „История и теория на културата“ на СУ „Св. Кл. Охридски“ (бакалавър – през 2016 г.; магистър – през 2018 г., програма „Мениджмънт и социализация на културното наследство“). Професионалният ѝ път е свързан с управлението на различни търговски обекти от веригата „Декатлон“ (в Русе, Пловдив, София), където разработва и налага различни бизнес модели, свързани с менажиране, с управление на международни проекти, с организационна култура и клиентска удовлетвореност. Интересите ѝ към епохата на Ренесанса са вторично задълбочени от нея по време на следването ѝ в СУ и изборът ѝ на тема за дисертация е едно от потвържденията на гореказаното, както и нейните посещения в Италия, вкл. и с оглед изследването на място на някои от обектите (в буквалния и в преносния смисъл на думата) на проучване в тази дисертация. От гледната точка на топографията, тематиката

на последната обхваща преди всичко централната част на Апенинския полуостров, а от тази на хронологията – от 13/14 в. и до 1560-те години.

За представяне на своята теза докторантката е избрала следната **структура**: увод, пет глави, заключение и библиография, с общ обем от 306 страници. Библиографията включва издания основно на български, английски, италиански и френски, както и една книга на немски език. В *Увода* Марангозова защитава тезата, че Ренесансът „е качествено нов начин на съществуване“, а „не просто стил, философия, политическа и икономическа промяна“ и това е така, защото в определени части на тогавашна Западна Европа някои личности започват да възприемат себе си като творци на собствения си живот. Това им позволява да рискуват, да критикуват властта и авторитетите и да преодоляват граници от различно естество (стр. 3). Тръгвайки от тази несъмнено вярна констатация, дисертантката логично стига и до фигурата на трикстера, която е базисна в нейната тема и съответно за тезата ѝ. За да въведе читателя в проблематиката около трикстера, Марангозова се опира на теоретичните достижения на Пол Радин, Карл Густав Юнг и Луис Хайд. Съвсем основателно тя я възприема преди всичко като „ключов интерпретативен инструмент“ (стр. 7). Този архетип, според нея, предоставя добри възможности за културологични и психологически анализи, позволяващи ренесансовият човек да се провиди едновременно в три роли – на разрушаващ минали представи и социални конвенции, на оспорващ настоящето и на градящ бъдещето с неговите нови поведенчески модели. За целта тя подбира съпоставителното изследване на трима ренесансови творци: Буонамико Буфалмако, Леон Батиста Алберти и Бенвенуто Челини, като отдава предпочитание на един от най-важните центрове на Ренесанса на Апенините – Флоренция, и като всепризнато средище за разгръщането на тази епоха, и като средоточие на дейността на тримата автори. Тези трима артисти са детайлно проучени в главите между трета и пета, докато първите две глави са посветени на дълбинна

контекстуализация на епохата и на средата (Гл. 1, стр. 10-39) и съответно на аспектите на архетипа/фигурата на трикстера (Гл. 2, стр. 40-60). Намирам, че подобна структура придава хомогенност на анализа и разкрива възможност накрая за убедителни изводи, представени в синтезна форма.

Редно е да се запитаме какви са постиженията на дисертантката в този сериозен текст. Най-напред, тя въвежда *трикстера* като архетип и по този начин теоретизира *граничността* и нейните актьори на полето на ренесансовото изкуство и, като цяло, в поведението и техните нови и дръзки нагласи (*граничността* е *par excellence* културологична тематика). На второ място, прави плътна историческа и социална „дисекция“ на епохата (чрез анализ на *места* във Флоренция и на ареала на Тоскана, взет в целостта си), т.е. предлага ни истински мощна контекстуализация на средата и обстоятелствата, в които израстват и се развиват тримата автори. На трето, така се постига холистичност на анализа, като това става видимо чрез преплитането на различни подходи и науки, т.е. тезите ѝ са подплатени чрез интердисциплинност, а не чрез традиционните анализи на стила, на биографията и/или на личните психологични черти на дадения творец. На следващо място, тя въвежда активно фигурата на художника Буфалмако в научното българско поле (за когото се говори твърде рядко!), разкривайки неговата „артистична субективност“ от нов тип (стр. 291) на границата между 13 и 14 в., и акцентирайки на употребата от негова страна на смеха, шегата, иронията, целящи провокация и разобличаване. По този начин представен, Буфалмако изстъпва като една от най-ранните фигури на процеса на индивидуация, видим отчетливо на Апенините от 14 в. насетне и станал впоследствие неотменима характеристика на т.нар. модерна личност. По-нататък, представя „плътно четене“ на литературните творби, например тези на Бокачо, Вазари и др., за да достигне до извода относно трикстерството, като предлага и задълбочен анализ на литературната творба „Мом“ от Леон Батиста Алберти,

в която – според Марангозова – ясно прозирало същото това трикстерство. Човек неволно се пита дали то присъства и в съчиненията му по архитектура, с които е далеч по-известен Алберти. И ако при Буфалмако се използват преди всичко смехът и шегата, според дисертантката в „Мом“ виждаме много по-ярко отразени иронията и „нескритата критика“, позволяващи поставянето под въпрос на тогавашните властови и културни легитимации (стр. 291). Внимание заслужават и нейното обяснение на избуяващия по онова време феномен на меценатството, за което са използвани теоретични подходи от „арсенала“ на Марсел Мос и на Пиер Бурдийо, както и интерпретирането на живота и поведението на Челини посредством макиавелизма. За разлика от двамата по-ранни творци, през първата половина на 16 в. Челини не само тества границите на позволеното дотогава; той просто ги отрича, твърди Марангозова (стр. 292). Така тя разкрива Челини като едно от най-ярките доказателства за преплетените и динамични взаимодействия на ренесансовия *homo novus* с променените социални, икономически и пр. обстоятелства, постепенно изграждащи – но и променящи – облика на градовете и на редица от гражданите на Апенините през 14-16 век. Може ли такива граждани да бъдат етикетирани и като „дръзващи човеци“ оставям на преценката на авторката на този текст. Към подобен род питання ще добавя и следното: на каква специализирана литература относно богатството на Венеция и съответно на Флоренция през 14 в. се базира твърдението, че този тоскански град е бил по-богат от *Серениссима*-та още през първата половина на 14 в.? И дали това твърдение не става валидно по-скоро през 15 в.? Ще обърна внимание и на една дребна неточност в текста – представянето на името на древногръцкия художник Зевксип като Зевксид (*sic*) (стр. 142).

Адмирации заслужава усилието на дисертантката лично да посети на място редица от *топосите*, обект на анализа в текста (т.е. Флоренция и Тоскана, като цяло), както и това, че се е запознала – отново на място – с редица от коментираните архитектурни и

стенописни творби. Подобно потапяне в средата дава възможност за т.нар. вживяване в локалната атмосфера и понякога за действия и т.нар. дълбинни интуиции у автора.

Авторефератът на дисертацията е в обем от 30 стр., изготвен е според стандартите и приносите там са добре артикулирани и акцентирани. Добавени са и важни насоки за възможни разширявания в бъдеще на фокусите в тази и подобни теми. Както самата авторка отбелязва (Автореферат, стр. 29), ако се въведе същата фигура/архетип на трикстера като метод за интерпретация и към по-прочути имена от същата епоха (напр. Брунелески, Леонардо и др.), или пък към ренесансовия театър и музика, това би могло да разшири оптиката и към други – извън литературата, живописа и скулптурата – изкуства, в които също са наблюдавани някои отклонения в стария ред и норми (напр. в естетиката).

В заключение, дисертацията надхвърля обичайното ниво на наличната към момента историография, а с тезата си за трикстерството спомага за по-доброто разбиране на борбата за артистична автономия в най-главните центрове на Ренесанса на Апенинския полуостров. Последното ми дава основания да гласувам с „да“ за придобиването на научно-образователната степен „д-р“ от страна на Александрина Марангозова.

5 август 2025

Подпис:

(Проф. Цветелин Степанов)